

Szabatosabban szólva, a neo-collectivismus abban áll, hogy a tulajdonnak két módját engedi meg. Fentartandónak véli az egyéni tulajdont a kisbirtoknál, aaaz a szegények számára, de eltöröndőnek hirdeti azt a nagybirtoknál, azaz a gazdagoknál, hogy a collectiv tulajdonnal helyettesítse.

De épp ebben látja Gide a reform gyanús színét. Szerinte el lehet ítélni a földtulajdon koncentrálására vonatkozó törekvéseket s a helyett másképp segíteni a bajokon, pl. földművelési bankokkal védekezni az uzsorások ellen, homestead-del a kisajátítás ellen. Lehet a kisbirtokot a nagy termelés előnyeiben részesíteni, mondjuk, gazdasági syndicatusok és cooperatio által; vagy a nagybirtok ellen fordulva, szorítsuk ám meg a bérlői rendszert, korlátozzuk a latifundiumokat, szükség esetén a kataszteradó is méter-adóval helyettesítve. Mindez oly rendszer, melyet különböző formákban Stuart Mill, Thornton, Toubeau, Eugène Simon is védelmeztek.

Viszont lehet helyeselnünk a földbirtok koncentrálására irányuló mozgalmakat, s ez esetben ám sietessük azt az egyenlő részben való öröklés eltörlésével, az uzsoratórvények felfüggesztésével, s minden módon a mi a föld szabad forgalmának útját állja. Szervezzünk nagy mezőgazdasági szövetkezeteket, fektessük a földet részvényekbe, honosítsuk meg a földművelésnél a nagyipar üzletmódjait gépekkel, nagy tőkékkel, s ekkép készítsük elő, mint a vasutaknál, a bankoknál, a bányaművelésnél a föld collectiv államosítását. Ez is álláspont, mint a másik.

Hanem a mit Gide egyenesen kizártnak tart, az az, hogy mind a két rendszer egyesíttessék, mint a hogy a neo-collectivismus czélozza.

* * *

Vukovics Sebő emlékiratai, Magyarországon való bujdosása és száműzetésének idejéből. Sajtó alá rendezte Bessenyei Ferencz országgyűlési képviselő. 1894.

Az «Athenaeum» könyvkiadó-társulat szolgálatot tett az oly gyéren képviselt magyar memoire-irodalomnak, mikor a nagy-hírű és sokat szerepelt 48-iki igazságügyminister följegyzéseit közrebocsátotta. Az 1833-iki országgyűlésre való visszatekintéssel kezdi Vukovics emlékezéseit és megszakítás nélkül folytatja egész a szegedi országgyűlésig. Igaz, hogy az anyag nem nyer egyen-

letes feldolgozást Vukovics keze alatt, mert míg az 1848-iki szerb lázadást részletesen tárgyalja, addig a 49-iki eseményeknek igen kevés tért szentel, de állandó összeköttetése a szereplő egyénekkal, s azok körében szerzett benyomásai sok új adatot szolgáltatnak a forradalom legkiemelkedőbb alakjai intimebb ismeretéhez. Ítélete a dolgokról és emberekről mindig nyugodt, pártatlan és okadatolt. Így jellemzi Vécsey tábornokot, mint a magyar katonák legengesztelhetlenebbjét, a ki sokszor mondotta: «Niemehr österreichisch, lieber russisch, als österreichisch». A Vécsey és Damjanich között kitört viszály kérdésében pedig jellemzi Kossuth álláspontját, ki Damjanichra haragudott inkább, bár elősmerte nagy képességeit. «Ha oly jelesen küzd a hazáért — mondta volt Kossuth — ne rontsa hát, eb a lelke, a katonai rendet, mert azzal meg kárt tesz.» Ott volt Vukovics akkor is, mikor Kossuth először díszítette fel hadi éremmel a nála jelentkezett Görgeyt 1849. márczius 10-én, akkor még honvéddörnyot, vállán a háború alatt annyira divatba jött csattos táskával. «Magaviseletében — írja Vukovics — felőtllő szerénység ömlött el; Kossuth irányában a tisztelet, mondhatnám, hódolat vonásai jegyezik minden szavát, mozdulatát.» Kossuth saját kezével tűzte az érdemjelt mellére s megjegyezte, hogy *a historia a választás urnájából szerencsés vonásának fogja jellemezni azon kinevezését, melylyel Görgeyt, keblének barátját, szeretete tárgyát, Schwechatnál a magyar sereg élére állította.* Különben viszont Görgey is hasonlóképen vélekedett akkor még Kossuthról. Klapkának és Damjanichnak írt levelében, felpanaszolva a hadsereg bajait, a hadügyminister hibáit, hozzáteszi: «Csak maga az elnök — der Präsident — áll magasan, minden magánérdek nélkül, egy valódi római classikus jellem. Csak kár, hogy nem katona. (Nur Schade, dass er kein Soldat ist.)» «A levél — jegyzi meg Vukovics — gyönyörű német styllal volt írva, mint általában Görgey német fogalmazása felette jeles volt.» Érdekesen írja le Vukovich Kossuthnak Czibakházán a táborban időzését is, ottani környezetét, bizalmas nyilatkozatait Széchenyiről, kit a népszabadság gyilkolóival egy sorba helyezett, Madarászról, kit Kossuth legkegyeltebb embere, Obonyai orvos az elnök előtt is gazembernek czímezgetett stb. Sok tisztázó világosság derül ez emlékiratokból az események nem egy fordulatára, nem egy tényezőjére, a mi Vukovics szájából hallva, komoly súlylyal bír.

Végezetül csak arra akarunk figyelmeztetni, hogy hasonló forrás-műveket ma már mindenütt tárgy- és névmutatóval ellátva szokás közrebocsátani, s ennek hiánya mindenesetre mulasztás a kéziratok sajtó alá rendezésénél. A munka ára 5 ft.

* * *

Kaptuk a M. Tud. Akadémia kiadásában *Verbőczy István Hármaskönyvét*, az eredetinek 1517-iki kiadása után Kolozsvár Sándor és Óváry Kelemen által fordítva. Szily Kálmán, a M. Tud. Akadémia főtitkára írt hozzá előszót, majd a fordítók mondják el Verbőczy könyve keletkezésének történetét, előzményeit. A forrás- és szövegkritika teljes apparatusával végezte a két jeles szaktekintély nem könnyű munkáját, midőn kezünkbe oly Verbőczyt adott, mely modern nyelven érteti meg velünk a régi magyar szokásjog nevezetes institutióit. Nem akarjuk itt eldönteni a kérdést, vajjon nem kívánt volna-e meg e tárgy még valamivel korszerűbb átdolgozást, mint a most közrebocsátott, mely még igen érezhetőleg tartja magát a régebbi fordításokhoz, s nyelvezete, terminológiája tele van archaikus elemekkel, s épp azért nem kis mértékben nehézkes és bajosan érthető, a mennyiben szigorúan ragaszkodik az eredeti latin szófűzésekhez. Viszont abban meg mi vagyunk conservatívabbak, hogy legalább egyes „schlagwort“-okban, melyek röviden és tömören kifejezett általános jogelveket tartalmaznak, szerettük volna zárjel közt az eredeti szöveget is reprodukálva látni, melynek kizárólagos authenticitását tudományos idézgetéseknél a legjobb fordítás sem pótolhatja. Ez mindenesetre többet nyomott volna, mint a lényegtelen szövegbeli eltérések gondos hermeneutikus magyarázata, melyre a jogász és politikus vajmi kevés súlyt fektet. Mindezek a kifogások azonban alig eshetnek latba azon szerencsés gondolat mellett, hogy az Akadémia végre gondoskodott a nagy magyar codificator korszakalkotó műve, a hazai jog rendszerének, habár ma már csak jogtörténeti fontossággal bíró elsődrendű forrása, népszerűvé tételéről, midőn leemelte azt arról az avult polcáról, hová a szaktudomány rideg elzárkózása helyezte Verbőczy Tripartitumát, s ezzel segítette azt jogalkotásunk és jogtudatunk újabb aerájára nézve is gyümölcsözővé tenni.

* * *